

Llysiau o Gymru ar gyfer Ysgolion

YN CYNNWYS MWY O LYSIAU ORGANIG WEDI'U CYNHYRCHU YNG NGHYMURU MEWN PRYDAU YSGOLION CYNRADD AR HYD A LLED CYMRU

Ar hyn o bryd mae swm sylweddol o'r llysiau sy'n cael eu gweini mewn ysgolion yng Nghymru wedi'u rhewi a daw'r mwyafrif ohonynt (94%) o'r tu allan i Gymru¹. Daw llawer o Ewrop o wledydd sydd dan fgythiad oherwydd y newid yn yr hinsawdd² ac nid oes dim ohonynt yn organig.

Mae Llysiau o Gymru ar gyfer Ysgolion yn newid hynny.

Mae'r cynllun peilot hwn yn galluogi'r cynllun Prydau Ysgol Am Ddim a ariennir gan Lywodraeth Cymru i gefnogi tyfwrwr a ffermwyr o Gymru i ehangu eu cynhyrchiant a chyflogaeth

AR HYN O BRYD...

Daw **94%** o llysiau o'r tu allan i Gymru

ac nid oes dim ohonynt yn organig

yng Nghymru mewn ffordd gynaliadwy, yn ogystal â chynyddu cydnerthedd, cwtogi carbon, cynyddu bioamrywiaeth a chyfrannu at gyfrifoldeb byd-eang Cymru ar yr un pryd.

Mae **Llysiau o Gymru ar gyfer Ysgolion** yn cydnabod bod prynu llysiau cynaliadwy a chydnerth o Gymru yn ddrutach ac mae'n talu'r gwahaniaeth rhwng y pris uwch hwnnw a'r pris a delir gan Awdurdod Lleol fel arfer. Mae'n dibynnu ar gyfanwerthwyr sydd â chontractau cyfredol ag Awdurdodau Lleol i hyrwyddo'r cysylltiad rhwng tyfwrwr organig ac ysgolion. Mae creu'r farchnad ddiogel hon wedi lleihau'r risg i dyfwrwr ac yn galluogi'r sector i ehangu, gan greu cyfleoedd i fanteisio ar effeithlonrwydd maint a chydweithio.

YN 2024: **8** o dyfwrwr yn cyflenwi **40** tunnell o llysiau gan arwain at werthiant lleol o dros **£100k**

Yn ystod 2024 bydd wyth tyfwrwr bywyd o Gymru yn cyflenwi oddeutu 40 tunnell o llysiau i ysgolion mewn chwech Awdurdod Lleol, drwy'r cyfanwerthwr **Castell Howell**, gan arwain at werthiant lleol o dros £100,000 a fyddai fel arall yn mynd y tu allan i Gymru. Yn ei dro, bydd gwerthu'r llysiau lleol hyn yn creu manteision cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol oddeutu 3.7 gwaith yn fwy na'r gwariant³ gan greu budd i Gymru gwerth cyfanswm o oddeutu **£370k**

Manteision i'r economi leol: Swyddi ac arian

Mae cynhyrchu ffrwythau a llysiau yn fusnes cynhyrchiol iawn ac yn gallu creu rhwng £15,000 ac £80,000 yr hectar⁴, ar gyfer tyfu ar raddfa caeau ac ar raddfa caeau yn ogystal â chynhyrchu twnelau polythen, gyda chyfartaledd o £50,000 yr hectar.

Mae'r rhan fwyaf o'r incwm hwnnw (oddeutu 80%) yn mynd tuag at greu swyddi, oddeutu tair ar gyfer pob hectar⁵, o gymharu ag o dan un ar gyfer pob hectar ar gyfer y fferm arferol yng Nghymru⁶.

Gallai cyflenwi llysiau o Gymru i bob ysgol gynradd yng Nghymru greu bron i 1000 o swyddi newydd ar ffermydd a chreu gwerthiant o bron i £15 miliwn⁷.

£50k/ha = 3 swydd

£163/ha = 1 swydd

Manteision i'r amgylchedd: Pam cynnyrch organig?

Mae **Llysiau o Gymru ar gyfer Ysgolion** yn talu mwy i dyfwrwr am eu llysiau gan eu bod yn darparu gwerth cymdeithasol ac amgylcheddol drwy eu dulliau cynhyrchu. Rydym yn gofyn am ardystiad organig er mwyn i ni allu gwarantu'r manteision hynny i Awdurdodau Lleol a phlant ysgol. Dyma rai o fanteision cynhyrchu 40 tunnell o llysiau organig yn lleol o gymharu â'r un faint o llysiau anorganig arferol neu gyflenwad lleol anorganig. Mae hyn cyn i chi ystyried bod llawer o'r llysiau sy'n cael eu gweini mewn ysgolion wedi'u rhewi a bod eu hól troed carbon hyd yn oed yn uwch:

40 Tunnell o Lysiau	Anorganig arferol	Anorganig Lleol	Llysiau o Gymru ar gyfer Ysgolion: Organig Lleol
Y carbon a gaiff ei arbed CO ₂ e	0 tunnell	1 tunnell	4 tunnell ↑ 25%
Y carbon a gaiff ei storio yn y pridd			↑ 35% Cynnydd mewn bioamrywiaeth

Dim plaladdwyr na gweddillion paladdwyr synthetig nac unrhyw beth yn cael ei olchi i mewn i afonydd

Y weledigaeth:

Dros y pum mlynedd nesaf rydym yn awyddus i ymestyn y cynllun peilot o 8 i 100 o dyfwrwr, er mwyn creu gwerthiant o £1.5 miliwn y flwyddyn, sy'n gyfystyr â budd cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol gwerth £12.4 miliwn. Byddai hyn yn cynyddu gwerthiant organig lleol i oddeutu 10% o gyfanswm y llysiau a brynir ar gyfer ysgolion ac yn arbed oddeutu 60 tunnell o CO₂e bob blwyddyn a hynny cyn ystyried disodli llysiau wedi'u rhewi sydd ag ôl troed uwch byth.

5 MLYNEDD

8 → 100 Tyfwrwr o Gymru yn cyflenwi llysiau

£1.5m gwerthiant y flwyddyn

£12.4m budd cymdeithasol, economaidd ac amgylcheddol

60+ tunnell o CO₂e bob blwyddyn

Sut i helpu'r broses ehangu:

- ▶ **Ffermwyr a Thyfwrwr:** Os hoffech weld marchnad cyfanwerthu llysiau gadarn, ac yn barod i fodloni safonau diogelwch a chofrestru fel tyfwrwr organig, cysylltwch â ni er mwyn cymryd rhan.
- ▶ **Awdurdodau Lleol:** Os ydych yn rheolwr arlwygo neu'n Rheolwr caffael mewn un o ysgolion Awdurdod Lleol nad yw'n rhan o'r cynllun ar hyn o bryd ac yn dymuno prynu llysiau organig o Gymru heb unrhyw gost ychwanegol, dylech gysylltu â ni.
- ▶ **Cyfanwerthwyr:** Os ydych chi'n cyflenwi ysgolion ac mae gennych ddiddordeb mewn cymryd rhan, cysylltwch â ni.
- ▶ **Cyllidwyr a buddsoddwyr:** Os ydych yn fuddsoddwr neu'n gyllidwr sy'n awyddus i fuddsoddi, rydym yn chwilio am fuddsoddiad o £2.5 miliwn i ariannu'r broses o ehangu'r cynllun **Llysiau o Gymru ar gyfer Ysgolion** a'r holl fanteision a ddaw yn ei sgil dros y 5 mlynedd nesaf. Cysylltu â ni i gael rhagor o wybodaeth.

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â foodsensewales@wales.nhs.uk

Gallwch hefyd gael rhagor o wybodaeth am **Llysiau o Gymru ar gyfer Ysgolion**, gan gynnwys gwyllo ein fideo ar gyfer y prosiect drwy sganio'r cod QR:

Synnwyr Bwyd Cymru Food Sense Wales

PONTIOPŌR BWLCH

Castell Howell

FARMING connect cyswllt FFERMIO

BRIDGING THE GAP

FFYNIANT - BRO -

FORWARDED BY LEVELLING UP

Ariennir gan Lywodraeth Cymru Funded by Welsh Government

¹SFG 2023, ²SHEFS, ³NEF 2020, ⁴LWA 2020, ⁵Laughton 2017, ⁶Senedd Ymchwil 2022, ⁷FSW 2023